

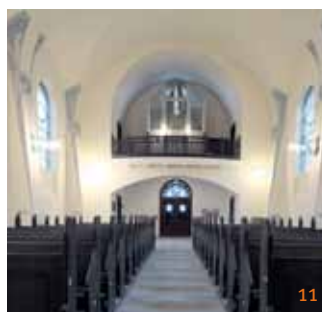
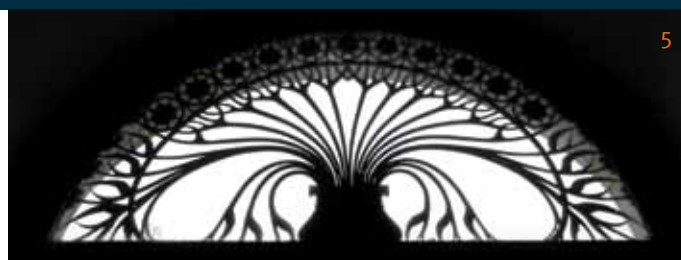
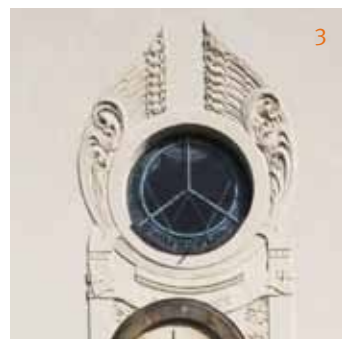
POPIS KOSTELA

Kostel je jednolodní stavbou s kněžištěm orientovaným k severovýchodu. Před loď je předsazena krátká vstupní předsíň, kterou se vchází do zádveří pod kruchtou. Zprava se přimyká malá křestní kaple, vlevo je umístěno schodiště do věže. Závěr lodi je tvořen odsazeným polygonálním kněžištěm,¹ propojeným schodištěm se sakristií, netradičně situovanou do polozapuštěného suterénu. Ve stejné úrovni byl i někdejší byt kostelníka a kotelna. Vstupní portál je umístěn na podestě a stoupá k němu žulové schodiště. Zakončen je převýšeným secesním štítem, v jehož středu je medailon s christogramem, po stranách stojí sochy zpívajících andělů.² Kamenné ostění využívá kontrastů jednoduchých hladkých tvarů a bohatého dekoru s motivem růží. Prosklený světlík je vyplněn mříží v podobě stylizované vázy s květinami. Nad portálem v úrovni kruchtly je umístěno kruhové okno rámované stylizovanými tulipány, pod nímž je ve štku proveden nápis „Ehre sei Gott in der Hohe und Frieden Menschen auf Erden“ (Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj, lidem dobrá vůle).³ Čelní fasáda je zdobena jemnou štukaturou. Nejvýraznější částí bočních průčelí jsou malé štítky, opakující tvar štítu hlavního průčelí. Dominantou stavby je pak štíhlá hranolová věž, asymetricky umístěná vlevo od osy hlavního průčelí. K patě se kónicky rozšiřuje a její nároží je plasticky zdůrazněno bosáží.

V souladu s elegantními exteriéry je i interié. Loď kostela zavěšenou skořepinovou klenbou. Boční zdi jsou na každé straně rytizovány čtveřicí jednoduše tvarovaných pilastrů zdobených jemným rostlinným štukovým dekorem.^{7,8} V okenních nikách mezi pilastry je celkem šest

Pohled do kněžiště na hlavní oltář a obnovenou výmalbu, 2017

obdélných půlkruhově zakončených vitrážových oken s motivem tulipánu.⁴ Presbytář je sklenut konchou, v jeho ose je umístěno kulaté a pod ním obdélné trojitě sdružené okno. Tato kompozice oken se opakuje na dvou protilehlých bočních stěnách presbytáře. Oltář je umístěn na jednoduchém podiu. Jeho základ tvoří zděný podélný podstavec, na něm stojí kříž s dřevěným korpusem ukřižovaného Krista a nárožní polofigury zpívajících andělů.⁹ Podél jednoduše tvarovaného kříže se pnou původně zclacené dubové ratolesti. K oltářnímu podstavci přiléhá jednoduchá dřevěná menza, nad níž je situovaný dřevěný intarzovaný svatostánek. Oltář je rovněž dílem architekta Josefa Zascheho. Na evangelijní straně kostela je v úrovni triumfálního oblouku umístěna polygonální kazatelna. Loď kostela osvětlují nástěnná, kovaná trojplamenná svítidla.¹⁰ V lodi stojí dva bloky dřevěných lavic s asymetricky zaoblenými čely. Kruchtly nad vstupem do lodi odděluje v mírném půlkruhu vystupující dřevěné zábradlí. Varhany vyrobila firma Schuster ze Žitavy.¹¹ V interiéru křestní kaple se dochoval původní závěsný lustr a křtitelnice z červenohnědého mramoru.

ARCHITEKT

JOSEF ZASCHE se narodil 9. listopadu 1871 v Jablonci nad Nisou v usedlosti čp. 164, která dodnes stojí v Křížové ulici, brusiči skla Josefu Zaschemu st. a jeho ženě Franzisce.

V letech 1885–89 navštěvoval mladý Zasche Státní průmyslovou školu stavební v Liberci, kde byl jeho spolužákem mimo jiné i Adolf Loos, či Rudolf Bitzan. Ta patřila spolu s brněnskou mezi nejstarší a nejvýznamnější odborné školy na našem území.

Roku 1889 odešel na Akademii výtvarných umění ve Vídni, kde byl žákem Karla von Hassenauera. Studium dokončil o tři roky později, získal prestižní Haggenmüllerovu cenu a nastoupil do stavební kanceláře Friedricha Schachnera. V roce 1895 se odstěhoval do Prahy, kde se nakonec i natrvalo usadil a založil si vlastní praxi. První samostatné projekty realizoval v severních a západních Čechách. Přes plošně pojatou, abstrahovanou secesi, předznamenávající modernu, reprezentovanou někdejší městskou spořitelnou v Aši a starokatolickým kostelem v Jablonci, dospěl k redukovanému, reformovanému pojetí neoklasicismu, patrnému v nejdůležitějších realizacích do první světové války, palácích Pražské železářské společnosti a Vídeňské bankovní jednoty v Praze a knihovně v Ústí nad Labem. Klasické chápání architektury je ostatně typické i pro Zascheho pozdní dílo. V souvislosti s jeho vrcholnou realizací, kostelem Nejsvětějšího srdce Ježíšova v Jablonci nad Nisou podotýká architektův současník, historik umění Rudolf Hönigschmid, že „dovedl vyřešit náboženskou budovu prostředky moderní architektury a přitom jí zachovatí tradiciální určení a souvislost s velkou minulostí“.

Zasche byl rovněž jedním z mála architektů německé národnosti, který měl přátelské vztahy s českými kolegy, mj. Janem Kotěrou a Pavlem Janákem, s nimiž dokonce pracoval na společných projektech. Zároveň byl jako respektovaná osobnost častým účastníkem architektonických porot a členem řady významných spolků. Nakonec však doplatil na svůj původ a v roce 1945 musel navzdory intervencím českých kolegů a přátel opustit Prahu. Jeho archiv byl zlikvidován a on sám odsunut do Německa, kde 11. října 1957 zemřel v zapomnění v obci Schackensleben u Magdeburku.

Architekt Josef Zasche v podzimu svých dní

Starokatolická církev v České republice
Kostel Povýšení sv. Kříže
Husova 1560/2, 466 01 Jablonec n. Nisou
tel: (+420) 731 260 051
e-mail: kolaczek@seznam.cz
www.starokatolici-jablonec.cz

Bohoslužby se konají každý čtvrtek od 17.00 hodin
(ve vytápěném suterénu kostela)
a neděli od 10.00 hodin
(od velikonoce do listopadu v lodi kostela,
jinak ve vytápěném suterénu).

GPS souřadnice

N 50.7250839°, E 15.1860806°

Více informací na

www.npu.cz/uop-li
sekce prezentace památek

V roce 2017 vydal NPÚ, ÚOP v Liberci
ve spolupráci s Libereckým krajem v rámci projektu
Prezentace památek. ISBN 978-80-87810-18-7

Text: Jaroslav Zeman, Jana Kurešová, mapa: © ČÚZK,
Vladimír Vrabec, historická dokumentace: Starokatolická
církev v České republice, fotografie: archiv NPÚ, GnŘ,
Jaroslav Zeman, archiv Petra Krajíčka, Michael Čtveráček,
grafická úprava: Michael Čtveráček

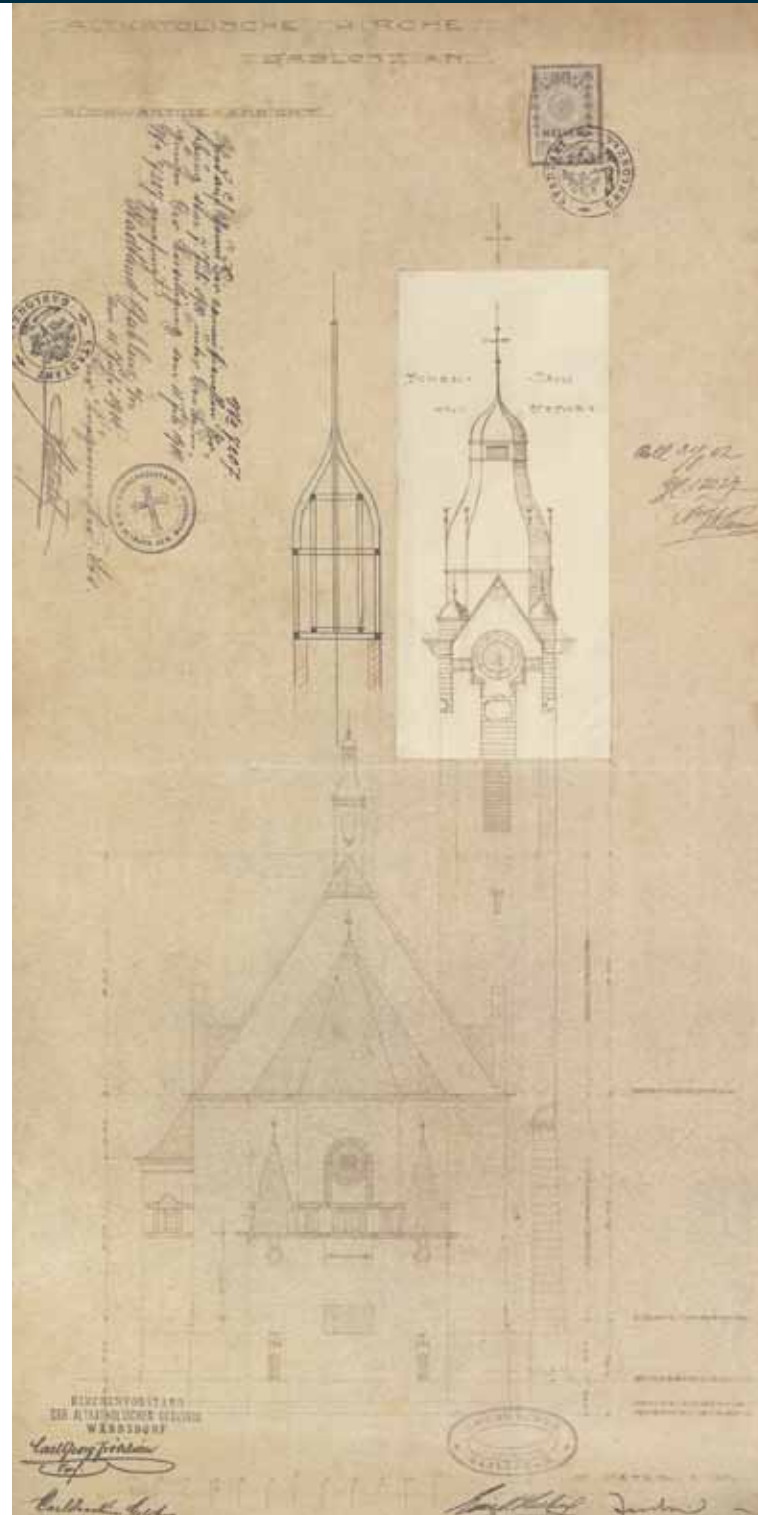
JABLONEC NAD NISOU

kostel Povýšení sv. Kříže

Historický snímek kostela v popředí s tzv. Scheiblerovými domy, vybudovanými rovněž z iniciativy Josefa Scheiblera v Husově ulici v letech 1903–04 na základě návrhu Roberta Hemmricha

Kostel Povýšení sv. Kříže v Jablonci nad Nisou je situován na křižovatce ulic Novoveská a Husova, v blízkosti silnice vedoucí z Jablonce do Tanvaldu. Od roku 1958 je objekt kulturní památkou registrovanou v Ústředním seznamu kulturních památek České republiky pod rejstříkovým číslem 26276/5–31. Starokatolický kostel lze bez nadsázky označit za slohově nejčistší secesní sakrální stavbu nejen na našem území, ale i ve střední Evropě. Zajímavé je také uplatnění zavěšené skořepinové klenby lodě a železobetonové konstrukce, pronikající do sakrální architektury ze soudobých industriálních objektů. Význam této pozoruhodné stavby v organismu města podtrhuje i navazující skupina tzv. Scheiblerových domů a fary z let 1903–04, které urbanisticky dotvářejí okolí kostela. Domy financované opět Josefem Scheiblerem projektoval Robert Hemmrich, který navázal částečně na Zascheho koncepci, kdy v případě fary pracoval s některými shodnými prvky.

STAVBA KOSTELA

Myšlenka na zřízení starokatolického kostela v Jablonci se zrodila v roce 1899, kdy exportér Josef Scheibler za tímto účelem věnoval 6 000 zlatých na zakoupení pozemku. Zprvu se uvažovalo o tradičnější, neogotické stavbě, obdobně jako v nedaleké Desné (kostel Nanebevstoupení Páně). Nakonec však volba padla na mladého Zascheho, patrně pod vlivem jeho návrhů nového římskokatolického kostela na Horním náměstí, které v té době vystavoval. Poněkud paradoxně se tak první velkou Zascheho stavbou pro rodné město stala až druhá sakrální zakázka. Plány dodal v polovině června roku 1900, takže 18. srpna byla položením základního kamene stavba slavnostně zahájena a dokončena o dva roky později. K vysvěcení došlo v sobotu 8. listopadu 1902. Náklady na stavbu se vyšplhaly na 92 000 korun, které z větší části uhradil opět Josef Scheibler a stavební práce provedla firma místního architekta a stavitele Emiliana Herbiga. Po dokončení kostela byl zřízen fond na nákup varhan, které obec zakoupila v roce 1911. Do druhé světové války prošel exteriér i interiéř několika dílčími opravami (hodiny ve věži, elektrifikace, střecha aj.). K dalším výraznějším úpravám dochází v souvislosti se špatným, dlouhodobě zanedbaným stavem kostela až roku 1971, kdy byl poškozen interiéř zatékáním. Oprav se zhostilo JZD Zlatá Olešnice a v jejich průběhu byl kostel uzavřen a sloužil jako sklad a klempířská dílna. Znovuvysvěcení tak proběhlo až v roce 1982, kdy zároveň došlo k přetření původní dekorativní výmalby presbytáře modrou barvou. Z původní vrstvy byly zvýrazněny jen kříže a kalichy s hostií s monogramem IHS a dále zlacené paprsky v centrálním kruhovém poli. Loď kostela získala bílou výmalbu. Na lepší časy se začalo blýskat po roce 1989. V letech 1998–99 byla vyměněna střešní krytina a klempířské prvky a v letech 2001–05 se dočkal obnovy i vnější plášť. V roce 2013 se započalo s restaurováním interiéru kostela. Po mechanickém odkryvu původní vrstvy malby presbytáře a vytmelení několika defektů v omítce následovala rekonstrukce malby na zafixovanou originální velmi špatně zachovanou původní vrstvu. Rekonstrukce byla prováděna barvami z minerálních pigmentů spojených akrylátovou disperzí, které byly plněny plavenou křídou. Zlacené části malby – střed klenby a monogramy IHS v hostiích – byly provedeny práškovým bronzem na olejovém podkladu.⁶ V roce 2016 byly zahájeny práce na obnově barevnosti lodě kostela. Hladké plochy budou opatřeny světlým okrovým nátěrem. Obnovena bude také polychromie štukové výzdoby, která bude barevně odpovídat malbám v presbytáři.

Část původní plánové dokumentace kostela

Hlavní oltář na snímku z 50. let 20. století

HISTORIE STAROKATOLICKÉ CÍRKVE

„V nás, Němcích Rakouska, ještě nezhasl svatý plamen, který zapálil a rozničil německou odvahu a německou sílu k boji za světlo a právo duchovní samostatnosti národů proti římskému tmářství a znásilňování... Jsme věrní strážcové a správci velikého dědictví svých otců, když se odvážně připojíme k tomuto vznešenému boji, jenž nyní probíhá v Německu.“

Starokatolická církev vzniká po 1. vatikánském koncilu (1869–70) jako reakce na nově vyhlášená dogmata. Na úrodnou půdu tyto myšlenky padly zejména v německém prostředí s dlouhou tradicí poměrně autonomních biskupství. Jeden z klíčových momentů představovalo Mnichovské letniční prohlášení (1871) jež ostře odsoudilo výsledky

koncilu a trvalo na zachování tradiční katolicity, na které navázal téhož roku první starokatolický kongres konaný v září téhož roku v Mnichově. Obdobná situace panovala i v Rakousku-Uhersku a i zde se začaly poměrně záhy konstituovat starokatolické výbory, především v průmyslově rozvinutém severočeském pohraničí s německy hovořící majoritou. Zakladatelem starokatolické církve na severu Čech se stal varnsdorfský kněz a katecheta Anton Nittel, který na podporu starokatolictví založil list Abwehr (Obrana). K uznání nové církve ze strany státu došlo 18. října 1877, kdy bylo zároveň povoleno biskupství se sídlem zprvu ve Vídni a od roku 1896 ve Varnsdorfu. Vznik Starokatolické církve v Jablonci nad Nisou byl úzce spjat s Desnou v Jizerských horách, s níž Jablonec původně tvořil jedno pastorační území. Velmi důležitý byl rok 1885, kdy se v jabloneckém hotelu Geling v Komenského ulici sešli starokatolíci z celých Jizerských hor na popud Josefa Mietha, který jako první jablonečan přestoupil ke starokatolictví. O rok později zažádali o souhlas se zřízením samostatné farní obce, nicméně nebylo jim vyhověno. Navzdory tomu však vzniká v roce 1887 místní skupina Spolku starokatolíků v Rakousku. Konečně 1. září 1897 bylo pastorační území mezi Desnou a Jabloncem nad Nisou rozděleno a v Jablonci zřízeno místo stálého duchovního. Díky sociální skladbě sboru, kde figurovala celá řada bohatých průmyslníků v čele s Josefem Scheiblerem, se mohlo také záhy přistoupit i ke stavbě kostela. Samostatnou farní obcí byl ovšem Jablonec uznán teprve až výnosem ministerstva kultury a vyučování ze dne 4. 3. 1907.

Starokatolický kostel krátce po dostavbě s právě dokončovanými Scheiblerovými domy

